

kompoziciji in izpeljavi; z obsežnimi opisnimi pasusi, množico dialogov s poudarkom na argoju, sanjskimi blodnjami kot posledici alkoholizma; o moralnem in fizičnem propadanju mladega Vilija Finka. Kajpada ostaja novela brez moralne tendence in »okrasne filozofije« odprta v svoji neposredni razvidnosti in pričujočnosti.

DANILO LOKAR, CANKARJU NA ROB

Nestor slovenskih pisateljev, Danilo Lokar, v zadnjih letih ne preseneča bralcev samo z novimi leposlovnimi deli, marveč se mu je bogata življenjska in pisateljska izkušnja usmerila v dokaj presenetljivo, zato pa toliko bolj radovednost zbujačo zvrst — esejistiko. In če temu dodamo še temo Lokarjevih literarnih razmišljanj — življenje in pisateljska pot največjega slovenskega pisatelja Ivana Cankarja, potem je že sama knjiga, ne da bi jo ocenjevali z vsebinsko-analitičnih izhodišč, nenavaden dogodek v pisateljevem opusu. Nemara, zapisano bolj na rob, sodi Lokarjevo delo Cankarju na rob* med tista esejistična prizadevanja slovenskih literarnih ustvarjalcev, ki jim je v zadnjih letih ali desetletjih tudi esejistika (od kulturno-politične do zgolj estetske) ena izmed pomembnih komponent ob »čisti« literaturi. Vse več je naših pesnikov, pisateljev in dramatikov, ki izdajo vsaj eno knjigo esejev ob pesniških zbirkah, proznih delih, dramah, kar dokazuje, da si esejistika na Slovenskem sicer počasi, vendar pa zanesljivo, utira pomembno pot ob sočasnem razvoju drugih literarnih zvrsti. Eszejistika se kot tipična refleksivno filozofska, idejna, programska, polemična, aktualna oblika literar-

nega sporočila bolj kot imaginarna literatura poezije, proze, dramatike, dotika sveta v njegovih konkretnih pojavnostih in posredno dokazuje, da zgolj tradicionalna literarna oblika nima zadostne odzivnosti in vplivnosti zunaj nje same in da je nemara prav z esejem odprta pot konkretnjši, preverljivejši, aktualnejši analizi sveta, življenja ali le dela v njem-posamezne teme ali problema.

Ta premik in obogatitev slovenske literature z esejističnimi deli ostaja med bralci še vedno premalo odziven, kar spet dokazuje, da naša esejistika (ob njej mislimo tudi na politično publicistiko) nima še prave tradicije in bralnega zaledja (tako kot ga ima v nekaterih zahodnoevropskih državah, kjer so esejistične knjige večkrat na vrhu lestvice po prodanih izvodih). Vendar pa nove knjige sicer »neesejističnih piscev (s tem mislimo tiste, ki se ne ukvarjajo predvsem z esejistiko) izhajajo pri nas v vse več naslovih vse več avtorjev (Benjo Zupančič, Jože Javoršek, Ciril Zlobec, Jože Snoj, Dimitrij Rupel, Vitomil Zupan, Branko Kreft, Primož Kozak, Niko Grafe-nauer, Veno Taufer in še kdo).

Lokarjev esejistični dialog s Cankarjem in njegovim delom, avtor ga je v podnaslovu označil kot poskus, nima kake specifične orientacije ali metodološko-gnoseološkega izhodišča, pri katerem bi ob obsežnem opusu pisca Hlapca Jerneja preverjal to ali ono teorijo, dokazoval takšno ali drugačno nazorsko opredelitev, stilno analizo, pisateljski razvoj od dela do dela... Že na prvi pogled Lokarjev Cankar nima take težnje; že porazdelitev po poglavjih in njihovi naslovi, kot so: Popotovanje Nikolaja Nikiča, Velika osebnost, Anarhizem, Umetnik, Dvojnost, V oblasti ironije in groteske, Stopnice, Kje je pot, Otroci, Mimo življenja, Zaradi sramu... ostajajo bolj pri impresionističnem opredeljevanju posameznih segmentov iz Cankarjevega

* Danilo Lokar, Cankarju na rob (poskus) DZS Ljubljana 1978, opremil Vili Vrhovc, str. 137.

življenja in dela, ne da bi v njih iskal razvojni lok kaknega problema od začetka do konca, ga razvil v vsej svoji razvidnosti in zlasti celoti. In ta ugotovitev, ne jemljemo je kot očitek, je dokaz, da Lokarju ni šlo za znanstveni tekst z uporabo vse znanstvene akribije, citatologije, literature, historiata problema s polemično naravnostjo do že izrečenih mnenj in spoznanj ipd. Lokarjev Cankar je eden najizrazitejših dialogov s tem pisateljem (spominimo se Voduškovega Cankarja), kot si ga iz lastnega izkustva in sodoživljanja pisateljske poti lahko privoščijo le pisatelj.

Danilo Lokar aktualizira Cankarjevo pot s kratko, a spretno analizo posameznih del, z uporabo citatov kot izhodišče svoji interpretaciji, deloma s ponazoritvami iz pisateljevega življenja in manj z značilnostmi dobe, medtem ko se komparativistike zunaj Cankarjevega opusa, denimo celo s preostalih tremi iz znamenite četverice »modernih«, dotika v manjši meri; Župančiča omenja ob njegovih očitkih, češ da Cankar v Vinjetah življenje stilizira, nato oznako, da je »hiperarciestet« ter Cankarjevo pismo Župančiču iz Pulja, v katerem govori o drami Jakob Ruda. Le deloma primerja Cankarjev skrajni subjektivizem in individualizem z anarhizmom fin-de-siècla, ki so ga v Evropi podpirali tudi Ibsen, Tolstoj, Hauptmann ..., v Kantorju zavrne misel o slovenskem dvojčku k Napoleonu ali Razkolnikovu Dostojevskega, komedijo Za narodov blagor primerja z Gogoljem in Ibsenom, v Tujem življenju išče primerjavo v antropološkem razmerju primitivnih ljudstev Afrike do živali, v Hiši Marije Pomočnice pa ugotavlja bližino Emersona, Maeterlincka in celo srednjeveških mistikov. Precejšnjo pozornost pa ohranja pri Cankarjevem odnosu do Nietzscheja, zlasti tedaj, ko pravi, da se je v groteski Na otoku Cankar »ujemal z vernikom Übermen-

scha v tem, da je zdajšnji človek le prehod, stopnica in most k prihodnjemu človeku, ki bo moralno, razumsko, čustveno vse drugače razvit in sposoben, kakor je današnji človek«. V posameznih primerih ga zanimajo še odmevi Cankarjevih del pri kritikih (Govekar, Kobal, Etbin Kristan, kasneje Vidmar).

Cankarju na rob je potemtakem neke vrste celostni esejistični pristop k Cankarjevemu delu z opisom in poudarkom na vseh protislovjih pisateljeve zapletene ustvarjalne narave in njegovega dela, kar ob koncu knjige ponazarja tudi Lokarjev »leksikon v brzogovornem slogu«, skupek 73 epiteto, karakteristik Cankarjeve osebnosti. Lokarjev esejistični jezik, jasen, brez tujk in preobilice izrazov iz literarne zgodovine in literarnoteoretskega področja, približuje Cankarjeva dela bralcu v opisni razvidnosti, ne da bi, kljub množici trditev in hipotez, od njega zahteval tudi pritrjevanja. Cankarju na rob je dialog pisatelja s pisateljem in obeh z bralcem.

NADA MATIČIČ, BALADA O BORU

Po romanu Mojih pet bičev se Nada Matičič ponovno vrača v bohinjski kot, k njegovim ljudem in običajem v romanu Balada o boru. Kajpada je tematika propadajočega planšarstva z vso rustikalno pristnostjo, neposrednostjo in elementarnostjo že sama po sebi bralna in v sodobni slovenski prozi specifična, saj jo določa povsem lokalni, pokrajinski okvir, ki pa celoti ne jemlje možnosti širše odmevnosti, morada prav zaradi teme ter zgodno-kompozicijske izpeljave romana.

* Nada Matičič, Balada o boru, Mladinska knjiga Ljubljana 1978, opremila Nadja Furlan, grafično oblikoval Borut Kovše, str. 341.